

Trzy antynomie

Książka *Pod znakiem antynomii** jest w pisarstwie naukowym Marii Delaperrière kolejnym i ważnym świadectwem badawczego namysłu nad literaturą polską minionego stulecia. Gdyby nie skrupulatnie zamykająca ją „Nota bibliograficzna”, można byłoby zapomnieć, że na tom składają się szkice publikowane wcześniej w polskich oraz francuskich czasopiśmie i księgach zbiorowych. Książka Marii Delaperrière stanowi bowiem spójną kompozycyjnie całość, a zebrane w niej studia tworzą razem nową jakość poznawczą. Tę całość kształtuje wyeksponowana w tytule tomu i kluczowa dla niego kategoria „antynomii”, potraktowana przez Marię Delaperrière jako zasadniczy rys literatury (i szerzej: kultury) XX wieku. Kategoria ta zyskuje trzy różne wykładnie, co znalazło wyraz w klarownej konstrukcji książki. Pojęcie „antynomii” jest zatem rozumiane na sposób estetyczny (jako kryzys tradycyjnej *mimesis* i reprezentacji rzeczywistości), historyczny (jako problematyczność literackich świadectw historii i cywilizacji) i wreszcie egzystencjalny (jako kłopoty z podmiotowością, tożsamością i jednostkowym istnieniem). Analitycznej egzemplifikacji rozważań skoncentrowanych wokół tych trzech postaci XX-wiecznych aporii służy nieodmiennie twórczość wybitnych autorów poprzedniego stulecia: zarówno poetów (Bolesława Leśmiana, Aleksandra Wata, Juliana Przybosa, Czesława Miłosza, Mirona Białoszewskiego, Zbigniewa Herberta), jak prozaików i dramaturgów (Witolda Gombrowicza, Kazimierza Brandysa, Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, Wiesława Myśliwskiego). Równocześnie tom Marii Delaperrière jest w wielu fragmentach tomem wyraźnie komparatystycznym, subtelnie wykorzystującym metodologię badań porównawczych. Przekonująco zarysowane w nim paralele pomiędzy takimi pisarzami jak Stéphane Mallarmé i Bolesław Leśmian, Jean Genet i Witold Gombrowicz, Francis Ponge i Miron Białoszewski nie tylko sytuują XX-wieczną literaturę polską we wspólnym kontekście istotnych zjawisk i procesów literatury europejskiej (w szczególności francuskiej). Każą również wnikliwiej zastanowić się nad ogólniej rozumianym miejscem i udziałem nowoczesnej literatury polskiej w złożonym projekcie europejskiego modernizmu. Kulturowy horyzont książki poszerzają dodatkowo liczne obecne porównania literacko-malarskie. Z tych powodów tom konsekwentnie wpisuje się w krąg wcześniejszych – także w istocie komparatystycznych – publikacji Marii Delaperrière: *Les avant-gardes polonaises et la poésie européenne* (1991), *Dialog z dystansu. Studia i szkice* (1998), *Polskie awangardy a poezja europejska. Studium wyobraźni poetyckiej* (2004). Chociaż książka traktuje o paradoksach, napięciach i sprzecznościach literatury (polskiej) XX wieku, jej lektura pozostawia wrażenie usystematyzowania tytułowych „antynomii” przez porządkujący ład myśli, ich scalenia w jakąś wyższą konfigurację sensów i znaczeń, co z kolei pozwala głębiej zrozumieć duchowość i kulturę minionego stulecia. Wśród coraz liczniejszych obecnie literaturoznawczych prób zmierzenia się z tym stuleciem tom Marii Delaperrière zajmuje miejsce szczególne. I zdaje się w inspirujący sposób potwierdzać tezę o twórczym znaczeniu wszelkich kłopotliwości w kulturze.

* Maria Delaperrière: *Pod znakiem antynomii. Studia i szkice o polskiej literaturze XX wieku*. Universitas. Kraków 2006, ss.280.